

RECENZIE – BOOK REVIEW

Hans Kung, *La mort heureuse*, trad. Jean-Louis Schegel, Editions du Seuil, Seuil, 2015.

Plasată sub un titlu de-a dreptul incitant pentru cititorul laic, care nu reprezintă însă altceva decât traducerea “mot-à-mot” a cunoscutului termen grecesc “euthanasia”, ultima carte a controversatului Hans Kung expune și dezbate frământările legate de sfârșitul său. Ca orice lucrare în paginile căreia sunt analizate aspecte legate de propria persoană, și acesta ar putea fi încadrată în genul autobiografic¹. În condițiile în care a publicat deja două volume de memorii și este pe cale să îl publice pe al treilea², cititorul s-ar putea întreba ce rost mai are un apendice, o anexă în care se vorbește despre un aspect al biografiei detaliat deja pe larg în paginile altor lucrări.

Lectura motivației și a cărții oferă un răspuns complex la această problemă.

Astfel, pe de-o parte este vorba de o chestiune cu valoare universală și de importanță socială, moartea, iar pe de alta despre conturarea unor idei ce definesc modul de a gândi al teologului. Întregul demers pornește de la o întrebare fundamentală: “*există o moarte fericită?*” și de la intenția autorului, suferind de maladia Parkinson³, de a-și încheia traseul pământesc cu ajutorul tehnicii medicale atunci când sănătatea lui va fi foarte puternic zdruncinată de aceasta.

În cadrul celor opt capitole și al interviului ce se regăsesc în paginile lucrării, Hans Kung dezbate, analizează, propune soluții și încearcă să își argumenteze punctul de vedere cu privire la dorința de a-și grăbi moartea atunci când va constata o degradare puternică a propriei stări de sănătate. În cadrul primei părți ale lucrării, constituită de către scurta introducere, discuția cu Anne Weill, reporter la o televiziune germană, realizat în luna noiembrie a anului 2013 (pp. 23-35), și câteva scrisori ce conțin reacțiile cititorilor memoriilor autorului la decizia sa, acesta arată ce a determinat adoptarea unei decizii atât de radicale. El însuși ține să mărturisească faptul că, la baza convingerii sale stau două evenimente personale, respectiv sfârșitul trist al fratelui său, care a suferit în ultima parte a vieții de o tumoare cerebrală (p. 49) și cel al lui Walter Jens, care i-a fost coleg

---

¹ De altfel, spațiul catolic, din care Kung încă se revendică, cunoaște începând cu secolul XX o amplificare și diversificare a acestui gen. Însă, în comparație cu unele opere memorialistice sau cu însemnările personale ale unor oameni precum papa Ioan Paul al II-lea (Papa Ioan Paul II, *În mâinile Domnului. Însemnări personale (1962-2003)*, trad. Mariana Băluță-Skultéty, Constantin Geambașu, colecția “Memorii – Jurnal”, Editura Humanitas, București, 2015), însemnările lui Kung se particularizează în cadrul genului, ele promovând idei ce nu pot fi circumscrise tiparului clasic.

² Hans Kung, *My Struggle for Freedom. Memoirs*, Eerdmans, Grand Rapids, Michigan, 2003 (Novalis, Ottawa 2003; Continuum, London 2003); Idem, *Disputed Truth. Memoirs*, vol. II, Continuum Publishing House, London, 2008.

---

³ După cum însuși mărturisește (p. 17).

și prieten apropiat: „*L'ars moriendi* sau arta de a muri mă preocupă de când fratele meu George a suferit, vreme de mai multe luni, de o tumoare cerebrală nevindecabilă, înainte de a muri asfixiat de apa din plămâni săi. Această idee s-a impus în mod special în mintea mea după ce, prin anul 2005, dragul meu coleg și prieten Walter Jens a fost pierdut în demența lui, până la moartea-i survenită în 2013. Aceste lucruri trăite mi-au adus în minte convingerea mea că nu așa vreau să mor” (p. 16)⁴.

Lecturând aceste rânduri, cititorul ar putea fi tentat să creadă că frica de o moarte dezonorantă, nedemnă, este cea care îl determină pe teologul german să-și dorească o moarte provocată și asistată. Interviuul relevă însă un motiv mult mai profund al alegerii sale: „Anne Will: Dar de ce doriți să vă sfârșiți viața în cazul în care resimțiți indiciile unui început de demență?

Hans Kong: „Pentru că nu cred că viața pământească este totul. Acest lucru ține, natural, de convingerile mele de credincios: nu cred, în concluzie, că voi muri pentru a intra în neant” (p. 25). Pentru prima dată, în cadrul discuțiilor cu privire la o problemă sensibilă a bioeticii, un teolog, ce-i drept contestat, folosește premisele care sunt utilizate de obicei de către exponenții diferitelor confesiuni creștine⁵ în cadrul discu-

țiilor privitoare la chestiuni precum eutanasia. Concluzia la care ajunge este însă una radical diferită de cea a teologilor. Dacă în viziunea acestora, faptul că există viața veșnică, corelat cu calitatea lui Dumnezeu de a fi unicul dătător de viață, îl obligă pe creștin să nu își sfârșească singur viața din propria inițiativă nici într-o situație, în viziunea lui Kung, tocmai existența unei vieți de dincolo constituie motivul dorinței de a grăbi sfârșitul celei de aici, pentru a reuși să o înceapă mai repede pe aceea.

În capitolele următoare, el încearcă să își expună pe larg crezurile și să își argumenteze punctul de vedere pornind de la anumite norme ale eticii medicale (pp. 57-

---

Napoca, 2012, pp. 57-64; Mircea Gelu Buta, „Bioetica creștină într-o lume post-creștină”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Series Theologia Orthodoxa*, anul LVII, nr. 2, Decembrie, Cluj-Napoca, 2012, pp. 51-56; H. Tristram Engelhardt jr., *Fundamentele bioeticii creștine – perspectiva ortodoxă*, trad. Mihai Neamțu, Cezar Login, Ioan Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2005; Idem, *Curs de bioetică*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2005; Aurel Radu, „Temeiuri morale creștine pentru apărarea vieții”, în rev. *Studii Teologice*, anul XXXVI, nr. 9-10, București, 1984, pp. 650- 653; Georgios Mantzaridis, *Morala creștină*, trad. Constantin Coman, Editura Bizantină, București, 2006; Jean-Claude Larchet, *Dumnezeu nu vrea suferința omului*, trad. Manuela Bojin, Editura Deisis, București, 2008; Ioan Ică jr, Germano Marani, *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente – documente – analize – perspective*, col. „Civitas christiana”, Editura Deisis, Sibiu, 2002. Pentru o perspectivă mai amplă, ce analizează și anumite aspecte socio-logice și psihologice cu privire la fenomen, a se vedea și: Iulia-Maria Puie, „Atitudini și comportamente cu privire la eutanasia. Perspectiva psihologică și perspectiva socială”, în Doru Sinaci, Emil Arbonie, coord., *Administrație românească arădeană Studii și comunicări din Banat – Crișana 95 de ani*, vol. VII, col. „Slaviciana”, serie nouă, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2014, pp. 581-595.

⁴ În alt loc, dorind să accentueze cât de mult a fost marcat de aceste experiențe personale, el spune: „Evenimentele personale pot să marcheze mai mult decât toate felurile de gânduri, oricât de profunde ar fi ele” (p. 49).

⁵ Căci, în privința problemelor de bioetică, Catolicismul, Ortodoxia și Protestantismul sunt, cu excepția câtorva nuanțe, de aceeași părere. Pentru o viziune creștină asupra eutanasiilor, dar și asupra altor probleme importante de bioetică, a se vedea, de exemplu: Pavel Chirilă, Mircea Gelu Buta, Andreea Bândoiu, „Argumente teologice împotriva eutanasiilor”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Series Theologia Orthodoxa*, anul LVII, nr. 2, Decembrie, Cluj-

64), de la conceptul de îngrijire paliativă (pp 65-80)⁶, ideea de responsabilitate în raport cu sinele în apropierea morții (pp. 91-100), schimbarea de paradigmă în ceea ce privește raportarea la viața umană (pp. 101-106), care, în viziunea lui, aduce cu sine „*posibilitatea de a zice nu vieții veșnice*” (p. 106) și alte aspecte similare. Înspre finalul expunerii, el anexează și textul scrisorii ce i-a fost adresată de către un prieten din Orientul Apropiat, ce sintetizează concepția creștină, optimistă într-un fel, cu privire la suferința ce preceda sfârșitul existenței pământești: “Te rog, în genunchi, chiar dacă ti-au apărut de câțiva ani semnele unei demențe precoce, rămâi cu noi; suferința ta va deveni binecuvântare și har pentru noi, la fel cum moartea teribil de dureroasă a lui Iisus a devenit mântuitoare pentru noi. În această mântuire este de asemenea inclusă prin esență acceptarea suferinței. Dumnezeu Înviaț să-ți redea responsabilitatea vieții tale într-o dragoste iertătoare” (p. 120). Argumentele lui Hans Kung, inconsecvente și inconsistente pe alocuri, sunt totuși interesante și reprezintă fundamentele unei convingeri atipice, dar

profunde. Faptul că, deși starea lui s-a degradat destul de mult în ultima parte a anului trecut, aceasta nu l-a determinat să adopte drastica măsură propusă, a constituit pentru unii un semn că teologul a revenit asupra concepțiilor sale (pp. 129-130).

Cu toate acestea, cel puțin din punct de vedere teoretic, el nu s-a dezis de crezurile enunțate în paginile memoriilor și dezvoltate aici, ci dimpotrivă, încearcă să argumenteze unor personalități cu autoritate în Biserica Apuseană, între care se numără și papa Francisc, justetea convingerilor lui.

Efervescent și protestatar, atipic și locvace, Hans Kung și-a creat în cea de-a doua parte a vieții sale imaginea unui teolog valoros ce dorește să se individualizeze și să se remarce prin convingerile sale revoluționare. Contestat de unii, aplaudat de alții, el rămâne, totuși o voce importantă a teologiei. Opiniile lui, fie ele de teologie biblică, doctrină sau bioetică, se bucură de o oarecare receptare și nu pot fi ignorate de către specialiști. Între ele, cea privitoare la eutanasiu, argumentată cu multă pasiune întrucât frizează însăși evenimentul propriului său sfârșit, a suscitat interesul mediilor științifice și credem că îl va suscita în continuare. Fie că vor subscrie sau nu convingerilor lui, e important ca cercetătorii să le cunoască și să le analizeze, ele putând oferi informații utile de natură psihologică, istorică sau sociologică cu privire la fenomenul morții și la evenimentele care l-au marcat pe autor.

IULIU-MARIUS MORARIU

⁶ A se vedea: Adriana Căruntu, *Îngrijirea paliativă – importanța consilierii furnizorilor de servicii medicale paliative*, Editura Cuvântul Vieții, București, 2012; Despina Maria Baghiu, *Îngrijiri paliative la copil*, Târgu Mureș University Press, Târgu Mureș, 2004; Marie Fallon, Bill O'Neill, eds., *ABC of palliative care*, BMJ Books, London, 1998; ***, *The Human Condition Between Suffering and God's Love. Disease Therapy and Palliative Care. International Symposium Faculty of Orthodox Theology Alba Iulia, 4-6 May 2012 / Condiția umană între suferință și iubirea lui Dumnezeu - terapia bolii și îngrijirile paliative. Referatele Simpozionului Teologic Internațional organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității "1 Decembrie 1918" Alba Iulia, 4-6 mai 2012*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2012; Daniela Moșoiu, coord., *ABC-ul îngrijirii paliative*, Editura Lux Libris, Brașov, 1999, pentru mai multe informații cu privire la acest concept și implicațiile lui.

